

Januari 2016

SNS ANALYS

nr 33

Regional ojämlikhet i Sverige. En historisk analys

D E REGIONALA KLYFTORNA i Sverige har ökat sedan 1980-talet. Den här utvecklingen innebär politiska utmaningar.

Stora regionala ojämlikheter hotar sammanhållningen i samhället och kan minska legitimiteten i det kommunala omfördelningssystemet. Skriften sätter in de senaste 30 årens ökande regionala skillnader i ett historiskt perspektiv. För detta ändamål presenteras nya dataserier på BNP per capita för de svenska länen mellan 1860 och 2010; denna typ av jämförelser har tidigare varit omöjliga att göra. Drivkrafterna bakom de historiska mönstren analyseras och dagens situation diskuteras i skenet av dessa.

DET VAR INTE BÄTTRE FÖRR. De regionala skillnaderna i Sverige var långt större 1860 än vad de är i dag. Rörligheten mellan länen, vad avser rangordningen av BNP per capita, har varit hög. Drivkrafterna till utvecklingen har skiftat över tid. Den senaste tidens ökande skillnader är ett kraftigt trendbrott.

AKTIV REGIONALPOLITIK MINSKADE KLYFTORNA UNDER EFTERKRIGSTIDEN. Åren 1940–1980 sjönk skillnaderna i BNP per capita till historiskt låga nivåer, bland annat beroende på solidarisk lönepolitik, industripolitik och flyttbidrag. Detta till priset av ökad avfolkning i vissa landsdelar och skarp kritik från medborgare.

STARK BEFOLKNINGSKONCENTRATION. Sedan 1980-talet har utvecklingen i Sverige inneburit ökande regionala klyftor både vad gäller befolkningstäthet och BNP per capita; en kombination av trender som är historiskt unik. Eventuellt skulle man kunna tala om ett nytt slags regionalt utanförskap.

FÖRFATTARE

Kerstin Enflo, docent i ekonomisk historia,
Lunds universitet
E-post: kerstin.enflo@ekh.lu.se

Foto: Johan Persson

SNS ANALYS En stor del av den forskning som bedrivs är vid sin publicering anpassad för vetenskapliga tidskrifter. Artiklarna är ofta teoretiska och inomvetenskapligt specialiserade. Det finns emellertid mycket forskning, framför allt empirisk och policyrelevant sådan, som är intressant för en bredare krets. Målet med SNS Analys är att göra denna forskning tillgänglig för beslutsfattare i politik, näringsliv och offentlig förvaltning och bidra till att forskningen når ut i medierna. Finansiellt bidrag har erhållits från Jan Wallanders och Tom Hedelius Stiftelse. Författarna svarar helt och hållet för analys, slutsatser och förslag.

Stora regionala klyftor hotar sammanhållningen i samhället och kan skapa politisk oro.

Sedan 1980-talets mitt har inkomstklyftorna ökat i stora delar av världen, även i traditionellt sett jämlika länder. Sverige är ett av de länder som upplevt störst ökning av inkomstskillnaderna under de senaste 30 åren, om än från en jämförelsevis mycket låg nivå.¹

De nya klyftor som växer fram har också en geografisk dimension, eftersom storstadsregionerna har den högsta tillväxttakten. Det här innebär en politisk utmaning – stora regionala klyftor hotar sammanhållningen i samhället och kan skapa politisk oro och sociala konflikter.²

För Sveriges del kan ökande regionala klyftor komma att påverka den politiska debatten framöver. Främst kan legitimiteten i kommunala omfördelningssystem påverkas. Dessutom kan både snabbväxande och krympande regioner komma att utsättas för betydande omställningskostnader.

Ökande klyftor kan även påverka infrastruktuursatsningar, särskilt när krav ställs på kommunal medfinansiering. Investeringarna tenderar då att röra sig i riktningen mot de resursstarka snabbväxande regionerna, vilket ytterligare förstärker klyftorna.

Historiska jämförelser med nya data

Syftet med den här skriften är att belysa de senaste 30 årens ökning av regional ojämlikhet ur ett historiskt perspektiv. För detta ändamål presenteras nya serier på BNP per capita för 24 svenska län mellan 1860 och 2010.³ Eftersom Statistiska centralbyrån (SCB) började publicera regionala räkenskaper först 1993, har jämförelser som går längre tillbaka i tiden varit omöjliga att göra tidigare.

Skriften börjar med att undersöka hur väl tre vanliga föreställningar om den regionala jämlikhetens utveckling egentligen stämmer.

Föreställningarna lyder:

1. Det svenska samhället var mer jämlikt förr.
2. Den svenska jämlikheten har alltid varit hög i ett internationellt perspektiv.
3. Det är välfärdsstatens framväxt som jämnat ut de regionala klyftorna.

Därefter analyseras drivkrafterna bakom de historiska mönstren i regionala skillnader genom dekomponering (det vill säga uppdelning) av arbetsproduktiviteten inom och mellan sektorer.

Slutligen delas den svenska historien från 1860 in i fyra huvudperioder som analyseras var för sig. Ur det långsiktiga perspektivet diskuteras sedan om den senaste tidens ojämlikhetsökning inneburit ett historiskt trendbrott och vilka slutsatser som i så fall kan dras från det.

Större ojämlikhet på 1800-talet

En vanlig föreställning är att samhället var mer jämlikt förr. Den har förmodligen sitt ursprung i en idé om att jordbrukssamhället inte kunde generera särskilt mycket överskott per capita och att de flesta regioner därmed förblev ungefär lika fattiga. När industrialiseringen startade drog vissa regioner ifrån övriga landet, vilket ökade ojämlikheten. Det var den här tankegången som gav upphov till Jeffrey Williamsons kända hypotes om regional ojämlikhet som ett uppochnervänt U över historiens lopp, med låg ojämlikhet före industrialiseringen, hög ojämlikhet under industrialiseringsprocessen och åter sjunkande ojämlikhet när ett land industrialiserats.⁴

År 1860 var Sverige i huvudsak ett jordbrukssamhälle, 70 procent av arbetskraften var sysselsatta i jordbruket. Man kan därför föreställa sig att den regionala ojämlikheten borde varit lägre än vad den är i dag. De nya BNP-serierna visar dock på motsatsen. I tabell 1 presenteras regional BNP per capita för utvalda år mellan 1860 och 2010, som andel av nationell BNP för Sverige.

⁴ Williamson (1965). Hypotesen är i analogi med den mer kända Kuznets-kurvan (Kuznets, 1955), som beskriver de personliga inkomsternas utveckling över tid som ett uppochnervänt U.

¹ OECD (2011).

² Se till exempel Kanbur och Venables (2005, s. 21).

³ Studien bygger på data av Enflo, Henning och Schön (2014) samt Enflo och Rosés (2015). Hela datasetet går att ladda ner på: <http://www.ekh.lu.se/en/research/economic-history-data/shra1860-2010>.

Den här skriften belyser de senaste 30 årens ökning av regional ojämlikhet ur ett historiskt perspektiv.

Tabell 1. BRP (eller regional BNP per capita) och regional rangordning 1860 och 2010. Sverige=1. Länen är sorterade på förändring mellan 1860 och 2010.

	BRP					Plats i rangordning		Förändring mellan 1860 och 2010
	1860	1910	1940	1980	2010	1860	2010	
Kronobergs län	0,57	0,80	0,68	1,00	0,93	24	8	16
Norrbottnens län	0,82	1,15	0,82	0,95	1,14	17	2	15
Skaraborgs län	0,74	0,84	0,76	0,95	0,96	22	7	15
Älvsborgs län	0,76	0,79	0,93	0,92	0,96	19	6	13
Kopparbergs län	0,73	1,03	0,89	0,97	0,88	23	13	10
Västerbottens län	0,84	0,80	0,71	0,94	0,89	15	9	6
Örebro län	0,77	0,90	1,05	0,91	0,88	18	12	6
Jämtlands län	1,14	0,88	0,83	0,85	0,98	8	3	5
Jönköpings län	0,75	0,92	0,85	1,03	0,87	20	16	4
Hallands län	0,85	0,87	0,79	0,89	0,88	14	11	3
Kalmar län	0,74	0,83	0,76	0,97	0,85	21	19	2
Malmöhus län	0,89	1,27	1,11	1,02	0,88	12	10	2
Västernorrlands län	1,14	0,95	0,84	0,96	0,96	7	5	2
Stockholms län	2,19	1,33	1,53	1,11	1,37	1	1	0
Göteborg och Bohus län	1,25	1,01	1,22	1,09	0,96	3	4	-1
Blekinge län	0,83	1,01	0,89	0,99	0,82	16	21	-5
Västmanlands län	1,08	0,92	0,98	1,06	0,87	9	15	-6
Gävleborgs län	1,19	1,05	0,89	0,99	0,87	6	14	-8
Kristianstads län	0,98	0,97	0,80	0,90	0,85	10	18	-8
Värmlands län	0,86	0,81	0,83	0,96	0,81	13	22	-9
Gotlands län	0,94	0,97	0,74	0,91	0,77	11	24	-13
Uppsala län	1,37	0,91	0,92	0,85	0,86	2	17	-15
Östergötlands län	1,22	1,03	0,94	0,99	0,84	4	20	-16
Södermanlands län	1,19	0,97	0,95	0,96	0,80	5	23	-18

Källa: se Enflo, Henning och Schön (2014) för beräkningar och källor. Datasetet finns även tillgängligt på <http://www.ekh.lu.se/en/research/economic-history-data/shra1860-2010>.

Stockholm rikast

Stockholms län var 1860 det rikaste länet i landet, med en BNP per capita som var mer än dubbelt så hög som det svenska genomsnittet. År 2010 var fortfarande Stockholms län rikast, men BNP per capita var bara 37 procent högre än genomsnittet. Det är alltså tydligt att de regionala skillnaderna i Sverige var långt större 1860 än vad de är i dag.

På samma sätt kan vi undersöka vilka regioner som var fattigast 1860. Från tabellen framgår att Kronobergs län endast hade en BNP som var 57 procent av det svenska genomsnittet. En sådan regional ojämlikhet hade ansetts mycket hög med dagens mått. EU har till exempel bestämt att regioner med 75 procent lägre BNP per capita jämfört med EU-genomsnittet är berättigade till ekonomiskt stöd via så kallade strukturfonder. Med samma kriterium för

Sverige 1860 hade inte bara Kronobergs län, utan även Kalmar, Skaraborgs och Kopparbergs län kvalificerat sig för EU-stöd.

Sammantaget kan vi alltså säga att jordbrukssamhället Sverige uppvisade mycket större regionala ojämlikheter än vad många i dag kanske tror är fallet.

Hög rörlighet mellan länen

Studerar vi tabell 1 vidare ser vi att det inte varit helt ovanligt att fattiga och rika län bytt plats i rangordningen. Även om Stockholms län var det rikaste länet både 1860 och 2010, så är rörligheten i rangordningen förvånansvärt hög.⁵

Mobiliteten i rangordningen tyder på att den svenska utvecklingen varit dynamisk och kan vara ett utslag av att länen konvergerat över

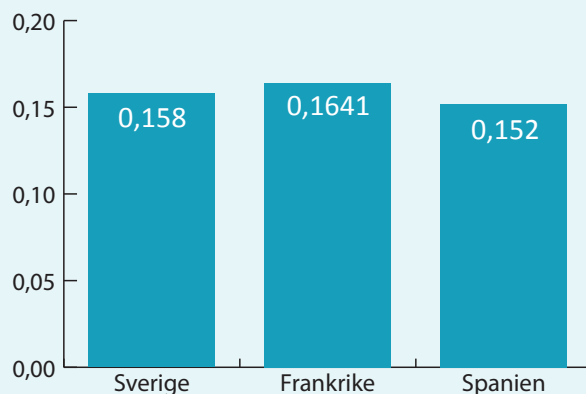
⁵ Jämför till exempel med Danny Quahs (1996) artikel om persistens i inkomstfördelningen mellan länder.

De regionala skillnaderna i Sverige var långt större 1860 än vad de är i dag.

Det är inte helt ovanligt att fattiga och rika län bytt plats i rangordningen, rörligheten har varit förvånansvärt hög.

År 1860 var Sveriges regionala ojämlikhet högre än Spaniens men lägre än Frankrikes.

Figur 1. Regional ojämlikhet mätt som Gini-koefficienter i Sverige och jämförbara länder 1860. Källor: Combes, Lafourcade, Thisse och Toutain (2011) för Frankrike och Martínez-Galarraga, Rosés och Tirado (2013) för Spanien.

tid, det vill säga att inkomstskillnaderna blivit mindre. Minskande regionala skillnader i BNP per capita kallas just konvergens. Konvergens kan uppstå genom att antingen täljaren i BNP per capita-kvoten (BNP) eller nämnaren (capita, det vill säga befolkningen) blir mer jämnt fördelade. Motsatsen till konvergens är divergens.

I det första fallet handlar det om att fattiga regioner växer i kapp rika, i det senare fallet om att folk flyttar från fattiga till rika regioner.

Det kan också ha att göra med individuella framgångssagor, som att Norrbottens län hade Sveriges näst högsta BNP per capita 2010. Ett län med låg befolkningstäthet men stora råvarutillgångar kan ha råvarubaserade industrier i vilka betydande förädlingsvärden skapas.⁶

En annan framgångssaga är Kronobergs län som tagit sig från en bottenplacering 1860 till en placering i mitten av rangordningen i dag.

Internationell jämförelse

När vi hör talas om de stora regionala klyftorna i dagens Italien eller Spanien är det lätt att tro att Sverige alltid haft en lägre regional ojämlikhet än länder i södra Europa.

Eftersom vi endast har tillgång till historiska regionala BNP-serier för några få andra europeiska länder kan vi när det gäller 1860 bara jämföra Sverige med Frankrike och

Spanien. Som framgår av figur 1 var Sveriges regionala ojämlikhet högre än Spaniens men lägre än Frankrikes 1860. Det stämmer alltså inte att Sverige historiskt sett skulle utmärka sig genom låga regionala skillnader.

Välfärdsstatens betydelse

Framställningen hittills har visat att den svenska regionala klyftan under 1800-talet var ungefär lika stor som i några länder i södra Europa, men att den i dag är mindre än i jämförbara länder. Det är lätt att anta att den svenska välfärdsstaten med en stor offentlig sektor på något sätt lett till denna regionala utjämning.

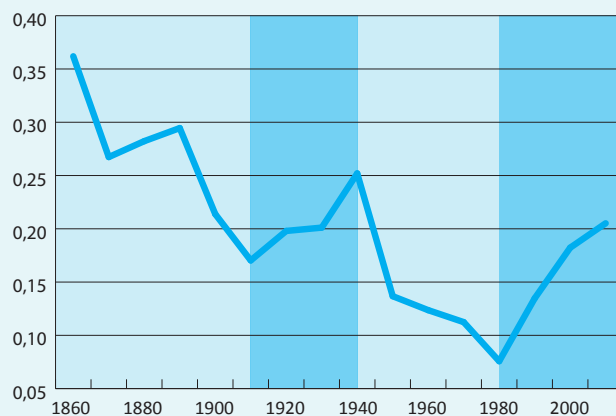
Figur 2 presenterar den långsiktiga svenska utvecklingen, mätt som den befolkningsjusterade variationskoefficienten av regional BNP.⁷ Som syns i figuren har ojämlikheten minskat kraftigt sedan 1860 för att nå sin lägsta nivå 1980. Det är värt att notera att den regionala klyftan främst minskat under två distinkta perioder i svensk ekonomisk historia: 1860–1910 samt 1940–1980. Dessa två konvergensperioder är markerade med ljusare färg i figuren. Under perioden 1910–1940 och efter 1980 ser vi däremot att klyftorna ökar.⁸ De perioderna är mörkblå i figuren.

⁶ Norrbottens län klarar sig relativt väl när det gäller tillväxt på grund av de höga värden som skapas i gruvindustrin, men den här industrin är samtidigt känslig för internationella prissvängningar. Fallande järnmalmpriser har lett till neddragning av aktivitet och konkurser sedan 2010.

⁷ Variationskoefficienten är ett mått på spridning och räknas ut som standardavvikelsen dividerat med medelvärdet.

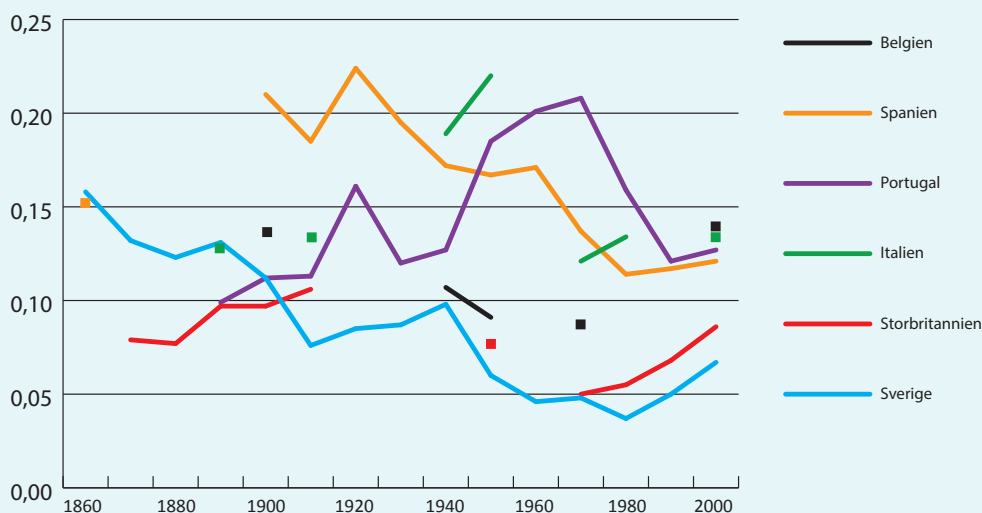
⁸ Ökande skillnader i inkomst mellan individer sedan 1980-talet har tidigare dokumenterats av Björklund och Jäntti (2011).

Norrbottens län hade Sveriges näst högsta BNP per capita 2010.

Figur 2. Regional ojämlikhet mätt som befolkningsviktad variationskoefficient. Konvergensperioder markerade med ljusblått, divergensperioder med mörkblått.

Den regionala klyftan har främst minskat under två perioder i Sverige: 1860–1910 och 1940–1980.

Figur 3. Gini-koefficienter i regional ojämlikhet. Källor: Buyst (2010) för Belgien, Crafts (2005) för Storbritannien; Felice (2011) för Italien, Badia-Miró, Guilera och Lains (2012) för Portugal; Martínez-Galarraga, Rosés och Tirado (2013) för Spanien.

Minskad ojämlikhet före första världskriget

Intressant nog visar alltså figur 2 att en betydande del av den regionala klyftan minskade före första världskriget. Nivån på den regionala ojämlikheten var faktiskt lägre 1910 än vad den är i dag. Den här perioden infaller långt innan den svenska välfärdsstaten får fäste i Sverige. Den ökande svenska jämlikheten vid 1900-talets början måste därför vara ett resultat av något annat än framväxten av den svenska modellen och en växande offentlig sektor, något vi återkommer till längre fram.

I figur 3 jämförs den svenska utvecklingen med några andra europeiska länder där historiska serier tagits fram. Då historiska regionala

data är svåråtkomliga, eller i vissa fall icke-existerande, finns det flera brott i de internationella serierna, vilket gör jämförelserna svårare.

Från figuren kan vi dock se att Sverige redan 1910 hade de lägsta nivåerna av regional ojämlikhet och att de sedan gradvis fortsatt att minska (med undantag för mellankrigstiden) till historiskt och internationellt rekordlåga nivåer 1980.

Den senaste tidens ökande regionala skillnader kan alltså beskrivas som ett kraftigt trendbrott. Dagens nivåer innebär en återgång till de större regionala klyftor som rådde historiskt och börjar även likna storleken på de klyftor som finns internationellt.

Den senaste tidens ökande regionala skillnader är ett kraftigt trendbrott.

Varierande förutsättningar under olika perioder

Den regionala klyftan i Sverige slöts alltså främst under två historiska perioder med väldigt skilda institutionella förutsättningar. Först under den liberala perioden fram till första världskriget och sedan under välfärdsstatens framväxt mellan 1940 och 1980. Därför görs en uppdelning av den svenska historien längre fram i skriften. Förloppet delas in i fyra perioder av omväxlande konvergens och divergens. Varje period analyseras separat för att identifiera de bakomliggande orsakerna till utvecklingen.

Vad drev den svenska regionala utvecklingen?

Vi har hittills fokuserat på att beskriva den internationellt sett relativt ovanliga utvecklingen mot långsiktig konvergens i BNP per capita sedan 1860. För att förstå dynamiken bättre behöver vi titta närmare på vad BNP per capita består av. Det är möjligt att bryta ner BNP per capita i flera beståndsdelar:⁹

- arbetsproduktivitet, det vill säga hur produktiva de som arbetar är
- sysselsättningsgrad, det vill säga hur stor andel av den arbetsföra befolkningen som arbetar
- demografisk struktur, det vill säga hur stor andel av befolkningen som är arbetsför.

Den största delen av de regionala olikheterna kommer från skillnader i arbetsproduktivitet.

En tidigare studie visar att den största delen av de regionala olikheterna kommer från skillnader i arbetsproduktivitet.¹⁰ Därför kommer vi i det här avsnittet att fokusera på de drivkrafter som påverkar den regionala produktiviteten.

Teorier om regional produktivitet

Idéerna om vad som driver regional produktivitet skiljer sig mellan olika teoretiska skolor (se faktaruta s. 7).

Kortfattat kan man säga att de neoklassis-

ka modellerna betonar antingen kapitalrörelser eller teknisk inhämtning. De antar en värld av perfekt konkurrens och fullt utnyttjade resurser där skillnader i arbetsproduktivitet mellan olika sektorer på sikt jämnas ut. Med dessa modeller kan långsiktiga skillnader i arbetsproduktivitet inte förklaras av skillnader i produktivitet mellan sektorer. I dessa modeller kommer de från skillnader i kapital per arbetare (inkluderat humankapital per arbetare) eller teknologi inom varje sektor.

Till skillnad från de neoklassiska modellerna tar modeller som handlar om strukturomvandlingens effekter sin utgångspunkt i friktioner på arbetsmarknaden. Sådana friktioner gör att skillnader i arbetsproduktivitet mellan sektorer kan kvarstå under lång tid. Den del av konvergens som kommer av strukturomvandlingens bidrag visar sig därför i att arbetskraften rör sig mellan sektorer och att sektorerna över tid blir mer lika varandra i produktivitet. Ett exempel på det senare är jordbruket som 1860 sysselsatte 70 procent av befolkningen, men 2010 endast drygt 2 procent.¹¹ Det betyder att allt färre arbetare genererar ett växande överskott med hjälp av maskiner och förbättrade grödor och gör att skillnaden i arbetsproduktivitet mellan jordbruk och industri är mindre i dag än vad den var 1860.

Konvergensens drivkrafter

För att analysera vilken effekt som haft störst betydelse för den svenska regionala konvergens delar vi upp (dekomponerar) den i tre delar:¹²

1. Konvergerande arbetsproduktivitet inom varje sektor.
2. Konvergens genom att arbetskraften flyttar från lågproduktiva till högproduktiva sektorer, det som kallas strukturomvandling.
3. Konvergens genom minskande skillnader i arbetsproduktivitet mellan sektorerna.

⁹ Det är möjligt att bryta ner BNP per capita i ännu mindre beståndsdelar som till exempel tar hänsyn till arbetade timmar, se till exempel Andersson (2006). Eftersom det historiska materialet saknar arbetstimmar följer vi här en bredare definition av arbetsproduktivitet.

¹⁰ 85 procent av de regionala ojämlikheterna bestämdes av skillnader i arbetsproduktivitet, enligt Enflo och Rosés (2015, s. 203).

¹¹ Uppgifter hämtade från Swedish Historical National Accounts, SHNA.

¹² Se Caselli och Tenreyro (2006) för en utförlig beskrivning och härledning av dekomponeringen. Se Enflo och Rosés (2015) för detaljerna i det svenska fallet.

Regional ojämlikhet och ekonomisk utveckling – vad säger teorierna?

Solow-modellen

En neoklassisk tillväxtmodell som lanserades 1956 av Robert Solow. Modellen bygger på antagandet om avtagande marginalavkastning på kapital, det vill säga att givet en fast arbetsstyrka kommer den sist investerade enheten på kapital att ha mindre effekt på produktionen än den föregående. Eftersom kapitalet har störst avkastning i regioner där kapitalkvoten per arbetare är låg, bör kapitalet söka sig till dessa kapitalfattiga regioner. Då dessa får tillgång till mer kapital per arbetare ökar produktiviteten med resultatet att relativt fattiga regioner kommer i kapp de rika tack vare kapitalens rörlighet. Konvergenshypotesen är alltså en naturlig följd av Solow-modellen. På lång sikt konvergerar alla regioner mot ett jämviktsläge (så kallat *steady state*), i vilket tillväxten endast bestäms av skillnader i sparandekvoter, förslitningstakten på kapital (vilka båda påverkar kapitalkvoten) och den tekniska förändringen. De faktorer som bestämmer den tekniska förändringen lämnades för enkelhetens skull utanför modellen, vilket även gett Solow-modellen namnet ”exogen tillväxtteori”.

Endogena tillväxtmodeller

Neoklassiska tillväxtmodeller som sprungit ur ett växande behov av att även förklara teknikfaktorn, det vill säga tillväxten i det långsiktiga jämviktsläget i den tidigare kända Solow-modellen. Bland de tidiga bidragen som ”endogeniserar” den exogena teknikvariabeln återfinns Robert Lucas (1988) och Paul Romer (1990). Modellerna betonar att tillväxttakten bestäms av investeringar i kunskap (i form av till exempel utbildning eller FoU). Kunskap har starka spridningseffekter i samhället: ju mer vi vet desto mer kan vi uppfinna. I regioner som satsar mycket på utbildning och forskning kan man därmed tänka sig att den teknologiska utvecklingen blir snabbare. Eftersom kunskap föder kunskap är ett möjligt utfall av modellen att vissa regioner drar ifrån de andra med ökade regionala skillnader som resultat.

Ny Ekonomisk Geografi (NEG)-modeller

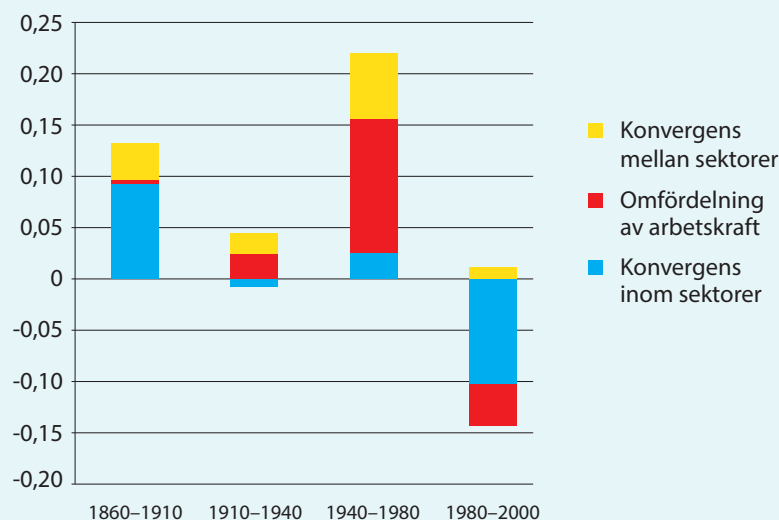
Fördes först fram av Paul Krugman (1991) och fokuserar på att förklara varför produktionen har en tendens att dras till vissa platser (städer, kluster och så kallade agglomerationer). Ett viktigt utfall av Krugmans resonemang är att det ekonomiska klustrandet beror på transportkostnadernas storlek. Höga transportkostnader leder till geografiskt utspridd produktion, medan minskande kostnader gör det möjligt för kapitalet att söka sig till de mest produktiva regionerna, det vill säga de som redan har höga kunskapsnivåer och hög produktivitet, till exempel vissa storstadsregioner. Om produktion skapar positiva externa effekter som ökar produktiviteten på den plats där produktionen bedrivs, uppstår en självförstärkande effekt av ökad koncentration av produktion. Produktivitetsskillnaderna mellan olika geografiska områden kan därför bestå över tid. Då klustrar produktionen ihop sig fram till en gräns då trängselkostnaderna överskrider nyttan av att samlokalisera. I en värld där transportkostnaderna är lägre än trängselkostnaderna kan man återigen tänka sig att produktionen sprider ut sig från klustren. Detta resonemang kan alltså ge upphov till en inverterad U-kurva i geografiska spridningsmönster över tid.

Strukturomvandling

Klassiska makroekonomer och ekonomhistoriker brukar peka på betydelsen av att resurser omfördelas från mindre produktiva sektorer, såsom jordbruk, till industri och högproduktiva tjänster. Tidiga referenser är Clark (1940) och Lewis (1954). På senare tid har bland annat Caselli och Coleman (2001) lyft fram betydelsen av den här dynamiken. För att strukturomvandling ska kunna få betydelse för regional konvergens måste två antaganden uppfyllas. För det första att olika sektorer har olika produktivitet, och för det andra att det finns hinder för arbetskraften att röra sig helt fritt mellan sektorerna och på så vis orsaka en direkt utjämning av produktiviteten. Vidare krävs att andelen sysselsatta inom olika sektorer är olika i olika län. Historiskt sett är det lätt att föreställa sig sådana barriärer mellan sektorerna. Över tid kan man dock tänka sig att arbetsproduktiviteten mellan sektorerna konvergerar.

Orsakerna till konvergens och divergens skiftar mellan olika tidsperioder.

Figur 4. Dekomponering av konvergens i BNP per arbetare 1860–2000. Metod och noter: se Enflo och Rosés (2015).

I figur 4 visas resultaten av dekomponeringen av BNP per arbetare inom och mellan fyra breda sektorer: jordbruk, industri, tjänster och offentliga tjänster.¹³

Som vi tidigare sett växlar perioder av konvergens respektive divergens. De staplar som befinner sig på den positiva delen av skalan relaterar till konvergenskrafter, medan negativa staplar vittnar om divergens.

Intressant nog ser vi i figuren att orsakerna till konvergens respektive divergens skiljer sig mellan perioderna.

Den konvergens vi observerat under den första industrialiseringsvågen (1860–1910) var främst en effekt av minskade skillnader i arbetsproduktivitet inom sektorerna. Under perioden 1910–1940 ökade skillnaderna inom sektorerna, vilket var en divergerande kraft.

Den starka konvergensvåg som kom efter andra världskriget verkar däremot främst ha drivits fram genom att arbetskraften flyttat från lågproduktiva till högproduktiva sektorer, och även till viss del av att skillnaderna i arbetsproduktivitet minskat mellan sektorerna.

Efter 1980 har divergensen återigen drivits av att skillnader i arbetsproduktivitet ökat inom varje sektor. För den senaste perioden kan vi anta att de vinster som uppstått genom att

arbetskraft flyttat från lågproduktiva till högproduktiva sektorer varit i det närmaste uttömda. Snarare har skillnader i arbetsproduktivitet uppstått inom näringarna industri och tjänster.

Stor migration 1860–1910

Under industrialiseringens genombrott stod jordbrukssektorn för den kraftigaste konvergensen i arbetsproduktivitet: hela 88 procent härstammade från minskande produktivitetsskillnader i jordbruket.¹⁴

På 1860-talet liberaliserades arbetsmarknaden, bland annat genom att passtvänet för resor inom Sverige togs bort. Det skapade fri rörlighet för människor både inom landet och över landets gränser. Men öppenheten mot omvärlden varade endast under en begränsad period; passtväng för utrikes resa återinfördes under första världskriget.

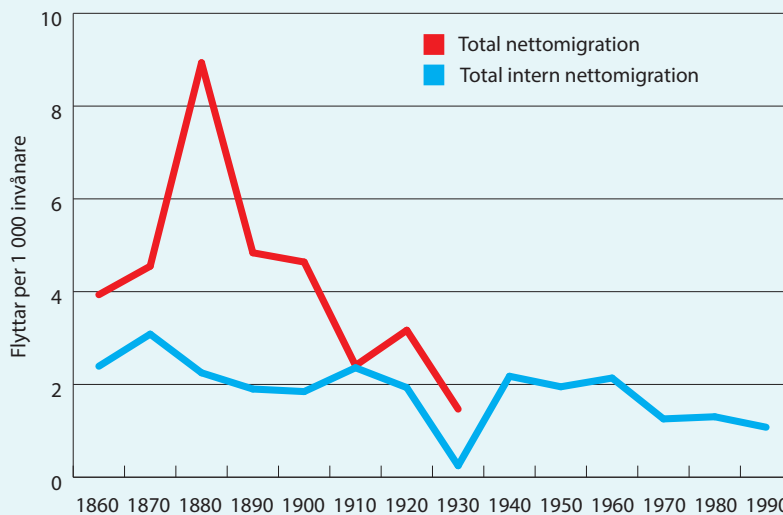
Jordbruksarbetare flyttade

Det historiska borttagandet av gränser ledde till en massiv flyttvåg. Inte nog med att 1,3 miljoner svenskar lämnade Sverige, även inom landets gränser ökade flyttningarna kraftigt. Det handlade främst om att jordbruksarbetare sökte sig från fattigare regioner, till exempel Kronobergs och Jönköpings län, till regioner med högre

¹³ Sektorsindelningen är medvetet bred eftersom den ska kunna beskriva ekonomin från 1860 till i dag. En mer fördelad sektorsindelning hade varit problematisk eftersom många nya sektorer uppstått efter 1860.

¹⁴ Se Enflo och Rosés (2015, s. 207) för en detaljerad tabell.

Figur 5. Nettomigrationens storlek per befolkning 1860–2000. Källa och noter: se Enflo och Rosés (2015).

På 1860-talet liberaliserades arbetsmarknaden, bland annat genom att passtvänet för resor inom Sverige togs bort. Det ökade migrationen.

arbetsproduktivitet och löner, till exempel storstadsregionerna, men även Norrlandslänens expansiva trävaruindustri attraherade arbetskraft. Mellan 1850 och 1890 fördubblades Norrlands befolkning. Den här perioden är unik i historien genom de stora folkströmmar som ägde rum och bidrog till konvergens mellan jordbrukslöner och i förlängningen även BNP per capita.¹⁵

I figur 5 visar vi nettomigrationen över länsgränserna för varje årtionde sedan 1860-talet.¹⁶ Som vi ser var emigrationen, alltså utvandringen från Sverige, väldigt kraftig under vissa decennier, främst under 1880-talet. Men vi ser också att mängden flyttningar över länsgränserna var stor.

Låg urbanisering under 1800-talet

Eftersom arbetskraften förmodligen var rörligare än kapitalet på den här tiden, kan den kraftiga konvergens vara ett resultat av att migrationen utjämnade kapitalkvoterna regionalt (jämför Solow-modellen i faktarutan på s. 7). Dessutom var urbaniseringen låg under

hela 1800-talet. Så sent som 1890 bodde mindre än 20 procent av befolkningen i städer. Vi ser därför inga agglomerationseffekter¹⁷ i storstadsregionerna, något som annars hade kunnat bidra till regional divergens. Inte heller ser vi att avfolkningsbygderna drabbades av ”brain drain”; de som flyttade var ungefär lika utbildade som de som stannade. Genom borttagandet av de interna gränserna och de ökande flyttströmmarna kunde därför skillnaderna i BNP per capita utjämnas regionalt.

Stark urbanisering 1910–1940

Under mellankrigstiden upphörde konvergens för att ersättas av ökande skillnader mellan länen. Figur 4 visar att skillnader i produktivitet inom sektorerna drivit divergensen, särskilt inom industrin.

Stora infrastruktursatsningar

Efter 1900, då 60 procent av alla anställda i tillverkningsindustrin fanns på landsbygden, inträffade en snabb koncentration mot städer och tätorter.¹⁸ Under mellankrigstiden gjordes stora investeringar i infrastruktur, bland annat vägar och det svenska elnätet som kopp-

¹⁵ Se Enflo, Lundh och Prado (2014) för en undersökning av migrationens effekt på jordbrukslöner under den här perioden.

¹⁶ Nettomigrationen mäter den totala befolkningsändringen per län som beror på flyttningar över länsgränserna. Bruttomigrationen mäter i stället totalt antal flyttar. I figur 5 redovisas endast nettomigrationen eftersom det är befolkningsförändringens netto som förväntas påverka konvergens i arbetsproduktiviteten.

¹⁷ Med agglomerationseffekter menas fördelar av att många företag ligger nära varandra, vilket möjliggör stordriftsfördelar, ökad specialisering och kunskapsutbyte.

¹⁸ Berger, Enflo och Henning (2012, s. 293).

Den svenska modellen och den solidariska lönepolitiken

Den svenska modellen kan sägas bestå av två huvudsakliga komponenter. För det första, ökat statligt åtagande för socialförsäkringar, hälsovård och utbildning, vilket ledde till en kraftig expansion av den offentliga sektorn. För det andra, reglerade arbets- och kapitalmarknader. En del av regleringen på arbetsmarknaden stod den så kallade Rehn–Meidner-modellen för. LO-ekonomerna Gösta Rehn och Rudolf Meidner lanserade 1951 en modell för solidariska löner och tillväxt. En sammanpressad lönestruktur skulle skapa ett omställningstryck i ekonomin, då lågproduktiva företag inte skulle kunna konkurrera med sänkta löner. Samtidigt skulle högproduktiva företag öka sitt investeringsutrymme genom att lönerna hölls nere i de mest effektiva branscherna. Eftersom allmän arbetskraftsbrist rådde inom industrin, blev det offentligas roll att underlätta arbetskraftens förflyttning till de expansiva branscherna genom utbildning och arbetsmarknadsprogram.

lade samman norra och södra Sverige genom en ny stamlinje.

I enlighet med Krugmans modell (se faktarutan på s. 7) kan man tänka sig att den förbättrade infrastrukturen under mellankrigstiden möjliggjorde för industrier att lämna råvaru- och kraftresurserna på landsbygden och dessutom drev på urbaniseringen av svensk industri.

De agglomerationseffekter som eventuellt ägde rum i tätbefolkade orter kan ha skapat produktivitetsskillnader mellan länen.

Den solidariska lönepolitiken innebar att glesbefolkade regioner inte kunde konkurrera om företagen genom att erbjuda lägre löner.

Strukturomvandling 1940–1980

Fram till 1940 saknades regionalpolitiska ingripanden i de mönster vi observerat, även om både utbyggnaden av järnvägen och elnätet till stor del skedde med statlig finansiering och planering.

Under efterkrigstiden uppstod däremot nya institutionella förutsättningar, i form av den svenska modellen. Samtidigt fanns en allmän tendens till regional konvergens i flera europeiska länder (se figur 3).

Ojämligheten på rekordlåg nivå

Utöver det allmänna konvergensmönstret sjönk dock den svenska regionala ojämlikheten till rekordlåga nivåer, både i historisk och internationell jämförelse. I figur 4 kan vi utläsa att

konvergenskrafterna nästan uteslutande har att göra med strukturomvandling, det vill säga arbetskraftens omfördelning, och minskande produktivitetsskillnader mellan sektorer. Det gör att efterkrigstidens konvergensperiod skiljer sig markant från den tidiga konvergensperioden. Med dessa faktorer i bakhuvudet ska vi nu titta närmare på den svenska modellen ur ett regionalt perspektiv.

Den solidariska lönepolitiken innebar att glesbefolkade regioner inte kunde konkurrera om företagen genom att erbjuda lägre löner, se faktarutan ovan. Trots att arbetslösheten under 1950- och 1960-talen var mycket låg (på många håll talades det om arbetskraftsbrist) så ökade den på vissa platser. Till exempel var arbetslösheten 1967 över 6 procent i Norrbottens län.¹⁹

Flyttbidrag och lokaliseringstöd

Den regionala frågan blev till stor del en fråga om Norrlandslänens utveckling. För att möta problemen fick Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) uppdraget att flytta arbetskraft till expansiva sektorer och regioner, och 1959 instiftades de så kallade flyttbidragen.

I figur 5 ser vi att nettoflyttningarna inom Sverige tar fart igen och når samma höga nivåer som rådde fram till 1920-talet. Det är svårt att säga hur stor del av flyttningarna som berodde

¹⁹ Statistiska centralbyrån, Arbetskraftsundersökningarna.

på AMS, men en svensk studie har uppskattat att 10 procent av alla som flyttade inom Sverige 1970 fick flyttbidrag.²⁰

Politiken handlade dock inte bara om att underlätta flyttningar. De företag som blev kvar skulle få visst lokaliseringstöd, vilket innebar en inneboende motsättning mellan arbetsmarknadspolitiken och lokaliseringpolitiken. I en regeringsproposition från 1964 betonades dock att den ekonomiska tillväxten var överordnad ambitionen att styra näringslivets lokalisering.²¹

Flyttpolitiken ledde efterhand till växande protester. ”Vi flytt int” blev en norrländsk slogan och AMS fick dras med omskrivningen Alla Måste Söderut. Folk började fråga sig varför arbetskraften skulle flytta till företagen och inte tvärtom. Samtidigt inträffade den internationella oljekrisen 1973, något som ritade om den regionala arbetsmarknadskartan. Krisen drabbade nämligen Mellansveriges industriorter hårdare än de tidigare problematiska Norrlandslänen. Plötsligt var detta inte längre oomtvistat en fråga enbart för vissa landsdelar. I figur 5 ser vi att nettoflyttningarna avtar under 1970-talet. Vid 1980 hade den regionala klyftan, mätt som BNP per capita, minskat till historiskt låga nivåer.

Växande ojämlikhet från 1980

Från 1980-talet ökade åter skillnaderna i BNP per capita. Ökande regionala skillnader är en del i en allmän internationell trend sedan 1980-talet. Eftersom Sveriges ojämlikhet ökar från en låg nivå är förändringstakten hög internationellt sett.

I dag sticker Sverige inte längre ut som ett av de mest regionalt jämlika länderna. Från tabell 1 kan vi räkna ut att BNP per capita-gapet mellan det rikaste länet (Stockholm) och det fattigaste (Gotland) var 56 procent 2010. I Italien, som är känt för sin regionala problematik, var motsvarande klyfta (mellan Campania och Bolzano-Bozen) 44 procent.²²

²⁰ Axelsson, Löfgren och Nilsson (1983).

²¹ Regeringens proposition (1964:185, s. 180-181).

²² OECD (2013).

Stockholm drar ifrån

Dynamiken handlar om att Stockholmsregionen dragit ifrån övriga Sverige. Att storstadsregionerna expanderat kraftigare än övriga regioner är en del av en global trend.

En möjlig förklaring som diskuteras i litteraturen är att vi sedan 1980-talet gått in i en kunskapsbaserad ekonomi. De endogena tillväxtteorier som formulerades på 1980-talet (se faktarutan på s. 7) betonar kunskapens ökande betydelse eftersom kunskap har tilltagande skalavkastning i produktionen. Tätbefolkade platser med större arbetsmarknader har därför en fördel i produktionen av kunskap och kan fortsätta locka till sig högutbildad arbetskraft. Idén om städerna som tillväxtdrivande kunskapscentrum går tillbaka till Jane Jacobs (1961), men har fått ett uppsving i och med Richard Floridas (2002) idéer om den kreativa staden och Edward Glaesers (2012) betoning av humankapital i städerna.

Storstädernas arbetsmarknad

På senare tid har analysen kompletterats med en ökande förståelse för hur städernas arbetsmarknad fungerar. Den amerikanska nationalekonomen Enrico Moretti (2012) har visat på en ökande geografisk koncentration av nya kunskapsintensiva företag till vissa amerikanska städer. Men dessa städer växer inte bara på grund av kunskap. I stället visar Moretti att den största arbetstillväxten sker i sektorerna utanför kunskapsindustrin. För varje arbete som skapas i en högteknologisk industri, skapas nämligen i genomsnitt fem arbeten i andra sektorer. Det har att göra med att högutbildad arbetskraft efterfrågar nya tjänster och produkter vilka i sin tur genererar jobb, till exempel i snabbväxande tjänstenärings inom hälsa, kultur och restaurang.

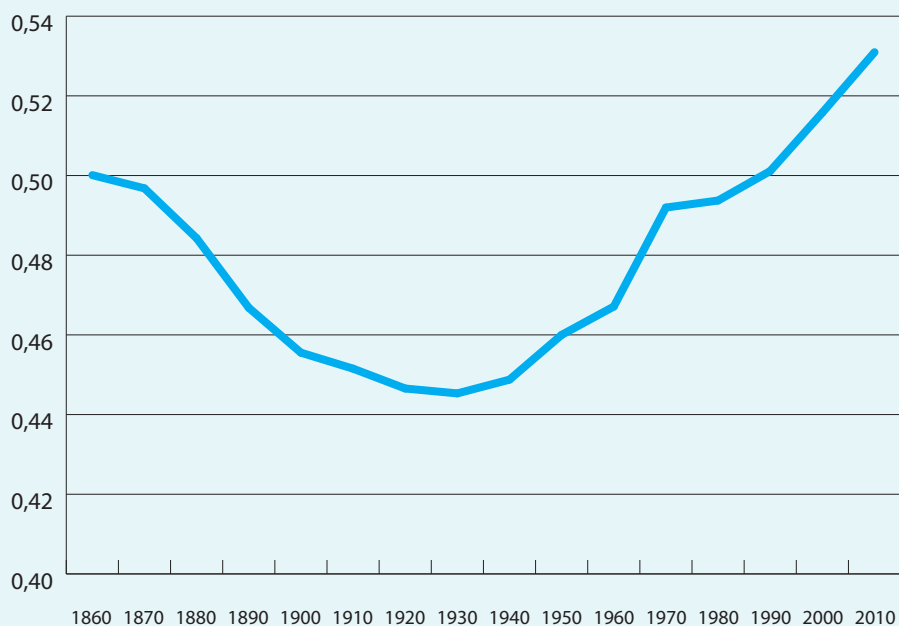
Dessutom har frågan om de framtida effekterna av datorisering och robotisering lyfts. Brynjolfsson och McAfee (2013) argumenterar för att en stor del av de arbeten som i dag utförs av människor kan komma att utföras av robotar eller datorer. Framst är det medelkvalificerade jobb, som kan handla om alltifrån bokföring till enklare sjukvårdstjänster eller transport, som hotas. Det här kan leda till en polarisering av

Utvecklingen sedan 1980 handlar om att Stockholmsregionen dragit ifrån övriga Sverige.

Den största arbetstillväxten sker utanför kunskapsindustrin. För varje arbete som skapas i en högteknologisk bransch, skapas cirka fem arbeten i andra sektorer.

Om vi ser till befolkningskoncentration är Sverige ett av den industrialiserade världens mest koncentrerade länder.

Figur 6. Index över befolkningskoncentrationen i Sverige (AGC-index).

Utvecklingen har en regional slagsida, eftersom medelinkomstjobben varit en stomme i de medelstora städerna.

arbetsmarknaden, vilket bland annat visats för Sverige av Adermon och Gustavsson (2015).

Men utvecklingen har också en regional slagsida, eftersom medelinkomstjobben varit en stomme i de medelstora städerna. Då arbetsmarknaden polariseras ökar även befolkningen i de större städerna där både högteknologisk industri och personliga tjänster existerar.

Tendensen i ekonomin mot kunskapsintensiva sektorer, kraftig urbanisering och polariserade arbetsmarknader riskerar alltså att ytterligare spä på de regionala klyftorna.

Den regionalpolitiska debatten har svarat med att betona regional tillväxt och ökad konkurrenskraft som ett recept mot avfolkning utanför storstadslänen. Man har även lyft fram att den nya informationstekniken skapar möjligheter att bedriva högteknologiskt arbete på distans. Trots detta har skillnaderna mellan storstad och landsbygd ökat.

Avfolkning

Efter Sveriges EU-inträde har regionalpolitikens inriktning även kommit att bestämmas av EU:s regelverk för strukturfonder. I vanliga fall måste en region ha en BNP per capita-nivå lägre än 75 procent av EU-genomsnittet för att kvalificera sig för EU-stöd, men ett extra kriteri-

um infördes med Sveriges och Finlands inträde 1995. Det handlar om att regioner med extremt låg befolkningstäthet också ska ha tillgång till stöd från strukturfonderna, även om deras BNP är högre än 75-procentsgränsen. Kriteriet belyser väl att den svenska regionala utmaningen lika mycket handlar om regional avfolkning, som regional ojämlikhet i BNP per capita.

Om vi ser till befolkningskoncentration är Sverige i dag nämligen ett av den industrialiserade världens mest koncentrerade länder.²³ För att uppnå regional jämlikhet under efterkrigstiden var just ökad befolkningskoncentration ett kraftfullt medel. Ser vi till den långsiktiga utvecklingen i figur 6 kan vi också utläsa att befolkningskoncentrationen ökat sedan 1940-talet.²⁴

Efter 1980 har alltså ojämlikheterna ökat både vad gäller BNP per capita och befolkningskoncentration. Det här innebär betydande utmaningar för framtiden.

²³ Enligt Spiezia (2003) är det av OECD-länderna endast Kanada, Australien, Island, Mexiko och Sydkorea som överträffar Sverige i detta avseende.

²⁴ Det finns flera sätt att mäta sådan koncentration, men till exempel OECD (Spiezia 2003) förordar användning av AGC-indexet.

Ojämnt fördelad befolkning och ökande klyftor

Den här skriften har visat hur de svenska länen genomgått en process av strukturomvandling och minskade skillnader i BNP per capita sedan 1800-talets mitt. Vår historiska tillbakablick visar att det inte funnits några självklara samband mellan jämlikhet i BNP per capita och befolkningskoncentration. Den första industrialiseringsvågen innebar minskande klyftor i både inkomst- och befolkningstermer.

Industrialiseringsprocessens minskande klyftor får ses som ett utslag av synnerligen goda förutsättningar, eftersom Sverige lyckades uppnå regional konvergens trots att motsatsen ägde rum i de flesta andra europeiska länder. Dessutom uppstod konvergens utan inblandning av några regionalpolitiska åtgärder.

Under efterkrigstiden bidrog en aktiv regionalpolitik till att skapa historiskt låga skillnader i BNP per capita, men till priset av en ökad avfolkning i vissa landsdelar. Insatserna mötte även skarp kritik från medborgare. En solidarisk lönepolitik och aktiv industripolitik skyndade på strukturomvandlingen. Därför var de regionala skillnaderna i BNP per capita rekordlåga i början av 1980-talet. Samtidigt existerade en regional problematik som snarare var kopplad till skillnader i befolkningstäthet än till BNP per capita.

Regionalt utanförskap?

Sedan 1980-talet har utvecklingen inneburit ökande klyftor i både befolkningstäthet och BNP per capita, en kombination av trender som är historiskt unik. Eventuellt skulle man kunna tala om ett nytt slags regionalt utanförskap som riskerar att hota sammanhållningen i samhället.

Avfolkningen i svenska kommuner är nämligen ett reellt problem: under de senaste 40 åren har befolkningen sjunkit i nästan hälften av landets kommuner.²⁵ Låga befolkningstal försvårar upprätthållandet av samhällsfunktioner som skola, sjukvård och polis. Dessutom kan mindre kommuner få svårt att rekrytera

och behålla nödvändig specialistkompetens. Detta gäller såväl inom det privata näringslivet som inom offentlig sektor.

Den regionala omfördelningspolitiken syftar till att skapa likvärdiga förutsättningar för medborgarna oberoende av skattekraft och strukturella kostnader. Det kan även finnas motiv att kompensera avfolkningskommuner för de strukturella omställningskostnader som ett vikande befolkningsunderlag ger upphov till. Med ökande skillnader i både befolkningstäthet och ekonomiska förutsättningar kan småkommunerna behöva stöd för att formulera den medvetna anpassningspolitik som efterlysts av bland andra Erlingsson, Syssner och Ödalen (2015).

Samtidigt har snabbväxande regioner egna omställningskostnader att hantera. I dag tar det kommunala utjämningsystemet bara begränsad hänsyn till de ökande löne- och lokalkostnader som följer på en kraftig befolkningstillväxt.²⁶

Eftersom storstädernas roll som tillväxtmotorer ökar, kan det te sig naturligt att infrastruktursatsningar riktas mot dessa områden. Särskilt framträdande blir det i de fall kommuner uppmanas att själva medfinansiera en del av statliga satsningar. Idén om storstaden som nationell tillväxtmotor kan då komma att stå i motsättning till principen om att gagna de minst gynnade områdena. Men om statliga resurser läggs på att förbättra städernas roll som tillväxtmotorer kan det tyckas rimligt att en del av tillväxten går tillbaka till hela riket.

För att regionala utjämningsystem ska uppfattas som legitima krävs att alla landsändar känner sig uppmärksammade och rättvist behandlade. Dagens historiska utmaning med ökande skillnader i både BNP per capita och befolkningstäthet kommer förmodligen att innebära krav på omformuleringar av de omfördelningssystem som ska balansera livsvillkoren i de olika landsändarna.

²⁶ Se SOU 2011:39.

²⁵ Erlingsson, Syssner och Ödalen (2015).

För att regionala utjämningsystem ska uppfattas som legitima krävs att alla landsändar känner sig uppmärksammade och rättvist behandlade.

Referenser

- Adermon, A. och M. Gustavsson (2015), "Teknisk utveckling och jobbpolarisering", SNS Analys nr 28.
- Andersson, L. S. (2006), "Tar jobben slut? En analys av sambandet mellan arbetsproduktivitetstillväxt och sysselsättningstillväxt i svenskt näringsliv", ITPS Rapport A 2006:012.
- Axelsson, R., K.-G. Löfgren och L.-G. Nilsson (1983), *Den svenska arbetsmarknadspolitik under 1900-talet*, Stockholm: Prisma.
- Badia-Miró, M., J. Guilera och P. Lains (2012), "Regional Incomes in Portugal: Industrialisation, Integration and Inequality, 1890–1980", *Revista de Historia Económica*, vol. 30, nr 2, s. 225–244.
- Berger, T., K. Enflo och M. Henning (2012), "Geographical location and urbanisation of the Swedish manufacturing industry, 1900–1960: evidence from a new database", *Scandinavian Economic History Review*, vol. 60, nr 3, s. 290–308.
- Björklund, A. och M. Jäntti (2011), *Inkomstfördelningen i Sverige. SNS Valfärdsrapport 2011*, Stockholm: SNS Förlag.
- Brynjolfsson, E. och A. McAfee (2013), *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*, New York: WW Norton Co.
- Buyst, E. (2010), "Reversal of fortune in a small, open economy: regional GDP in Belgium, 1896–2000", *Rivista di Storia Economica*, vol. 26, nr 1, s. 75–92.
- Caselli, F. och W. J. Coleman (2001), "The US structural transformation and regional convergence: a reinterpretation", *Journal of Political Economy*, vol. 109, nr 3, s. 584–616.
- Caselli, F. och S. Tenreyro (2004), "Is Poland the next Spain?", i s. 459–533 R. H. Clarida, J. Frankel, F. Giavazzi och K. D. West (red.) (2006), *NBER International Seminar on Macroeconomics 2004*, NEBR: Cambridge.
- Clark, C. (1940), *The Conditions of Economic Progress*, London: McMillan.
- Combes, P.-P., M. Lafourcade, J.-F. Thisse och J.-C. Toutain (2011), "The rise and fall of spatial inequalities in France: A long-run perspective", *Explorations in Economic History*, vol. 48, nr 2, s. 243–271.
- Crafts, N. (2005), "Regional GDP in Britain, 1871–1911: some estimates", *Scottish Journal of Political Economy*, vol. 52, nr 1, s. 54–64.
- Enflo, K., M. Henning och L. Schön (2014), "Swedish regional GDP 1855–2000: estimations and general trends in the Swedish regional system", *Research in Economic History*, vol. 30, s. 47–89.
- Enflo, K., C. Lundh och S. Prado (2014), "The role of migration in regional wage convergence: Evidence from Sweden 1860–1940", *Explorations in Economic History*, vol. 52, s. 93–110.
- Enflo, K. och J. Rosés (2015), "Coping with Regional Inequality in Sweden: Structural Change, Migrations and Policy, 1860–2000", *Economic History Review*, vol. 68, nr 1, s. 191–217.
- Erlingsson, G., J. Syssner och J. Ödalen (2015), "Strategier för att möta småkommunernas utmaningar", SNS Analys nr 26.
- Felice, E. (2011), "Regional Value Added in Italy, 1891–2001, and the Foundation of a Long-Term Picture", *Economic History Review*, vol. 64, nr 3, s. 929–950.
- Florida, R. (2002), *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*, New York: Basic Books.
- Glaeser, E. (2012), *Stadens triumf: hur vår största uppfinning gör oss rikare, smartare, grönare, friskare och lyckligare*, Stockholm: SNS Förlag.
- Jacobs, J. (1961), *The Death and Life of Great American Cities*, New York: Random House.
- Kanbur, R. och A. J. Venables (2005), *Spatial inequality and development*, Oxford: Oxford University Press.
- Kuznets, S. (1955), "Economic Growth and Income Inequality", *American Economic Review*, vol. 45, nr 1, s. 1–28.

- Krugman, P. (1991), "Increasing returns and economic geography", *Journal of Political Economy*, vol. 99, nr 3, s. 483–499.
- Lewis, W. A. (1954), "Economic Development with Unlimited Supplies of Labour", *The Manchester School*, vol. 22, nr 2, s. 139–191.
- Lucas R. E. (1988), "On the Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, vol. 22, nr 1, s. 3–42.
- Martínez-Galarraga, J., J. R. Rosés och D. A. Tirado (2013), "The long-term patterns of regional income inequality in Spain, 1860–2000", *Regional Studies*, s. 1–16.
- Moretti, E. (2012), *The new geography of jobs*, New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- Quah, D. (1996), "Empirics for economic growth and convergence", *European Economic Review*, vol. 40, nr 6, s. 1353–1375.
- Regeringens proposition 1964:185, *Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik*.
- Romer, P. (1990), "Endogenous Technological Change", *Journal of Political Economy*, vol. 98, nr 5, del 2, s. S71–S102.
- OECD (2011), "Divided we stand: why inequality keeps rising", <http://dx.doi.org/10.1787/9789264119536-en>.
- OECD (2013), *Regions at a Glance – Italy*, http://dx.doi.org/10.1787/reg_glance-2013-en.
- Solow, R. (1956), "A Contribution to the Theory of Economic Growth", *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 70, nr 1, s. 65–94.
- SOU 2011:39, *Likvärdiga förutsättningar – översyn av den kommunala utjämnningen*.
- Spieza V. (2003), *Measuring regional economies*, OECD Statistics Brief, nr 6.
- Williamson, J. G. (1965), "Regional inequality and the process of national development: a description of the patterns", *Economic Development and Cultural Change*, vol. 13, nr 4, s. 1–84.